

Nejvyšší soud

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 26 Cdo 3353/2024

Datum rozhodnutí: 25. února 2025

Závěr: Jestliže podnájemce (coby disponent) následně cizí věc (předmět užívání), aniž by mu k takovému nakládání s ní svědčilo oprávnění, přenechá k užívání třetí osobě, odpovídá i za toto jednání podnájemce pronajímateli (též) nájemce sám. Jinými slovy, nájemce odpovídá též za řádný výkon podnájmu, je-li sjednán. Proto nájemci ustanovení § 2994 občanského zákoníku právo na vydání bezdůvodného obohacení vůči takovému neoprávněnému uživateli nezakládá.

Obsah: Spor byl veden o vydání bezdůvodného obohacení. Skutkový základ sporu spočíval v tom, že žalobkyně byla nájemkyní (nebytových) jednotek na základě smlouvy o nájmu nebytových prostor, kterou uzavřela s tehdejší vlastníci jednotek na dobu neurčitou. Na základě téže nájemní smlouvy byla žalobkyně oprávněna dát předmět nájmu do podnájmu, což učinila, když uzavřela s první žalovanou dne 31. 12. 2016 smlouvu o podnájmu prostoru sloužícího podnikání, jejímž předmětem byly předmětné jednotky, a to na dobu neurčitou, za (ve smlouvě deklarovaným) účelem podnikání. První žalovaná potvrdila převzetí předmětu podnájmu. Podnájemní vztah skončil ke dni 30. 6. 2020. Po celé období předmětné jednotky fakticky užívali druhý a třetí žalovaný se svými dětmi pro účely svého bydlení. Předmětem sporu pak byla jednak částka podnájemného, jednak náklady na služby spojené s užíváním jednotek. Oba nižší soudy vyhověly žalobě ve vztahu k první žalované, pokud se jednalo o podnájemné (úplatu za užívání jednotek) za dobu do skončení podnájemního vztahu. Ve vztahu ke druhému a třetímu žalovanému žalobu z titulu podnájemného a z titulu úhrady za služby spojené s užíváním jednotek zamítly pro nedostatek pasivní věcné legitimace, a to za období ohraničené dnem zániku podnájemního vztahu. Jestliže žalobkyně dala předmětné jednotky do podnájmu první žalované, nesvědčilo jí právo je užívat, a tudíž na její

straně nemohlo dojít ani k žádnému ohuzení, užívali-li jednotky namísto první žalované druhý a třetí žalovaný. Případné obohacení tedy mohlo druhému a třetímu žalovanému vzniknout na úkor první žalované, nikoliv však na úkor žalobkyně. Po skončení podnájemního vztahu se však již druhý a třetí žalovaný na úkor žalobkyně obohatit mohli. Je proto nutno zkoumat podmínky § 2994 občanského zákoníku, což mělo být předmětem dalšího řízení. Žalobkyně podala dovolání proti výroku, kterým byl zamítnut její nárok vůči druhému a třetímu žalovanému za období do skončení podnájemního vztahu. Namítala nesprávnost takového závěru s tím, že užívací právo neoprávněného disponenta k věci a případná existence smlouvy toto užívací právo zakládající nemá vliv na existenci nároku z bezdůvodného obohacení vůči faktickému uživateli dle § 2994 občanského zákoníku. Ustanovení § 2994 občanského zákoníku rozšiřuje základní skutkovou podstatu bezdůvodného obohacení spočívajícího v užívání cizí hodnoty dle § 2991 odst. 2 občanského zákoníku; umožňuje ochuzenému požadovat vydání bezdůvodného obohacení (vedle neoprávněného disponenta) též po konečném uživateli. Jedinou limitací je, aby se ochuzenému nedostalo „dvojího prospěchu“. Existence podnájemního vztahu (či jiného užívacího vztahu) mezi žalobkyní a první žalovanou na tyto závěry vliv nemá; rozhodné je, že první žalovaná nebyla oprávněna přenechat užívání předmětu podnájmu jiným osobám, tedy ani druhému a třetímu žalovanému. Jelikož první žalovaná nebyla dle podnájemní smlouvy oprávněna přenechat předmětné jednotky do užívání druhému a třetímu žalovanému a ti to věděli, nebyli tudíž v dobré víře, jsou podmínky aplikace § 2994 občanského zákoníku v dané věci splněny. Rozsudek odvolacího soudu závisel mimo jiné (je založen) na Nejvyšším soudem dosud neřešené hmotněprávní otázce, zda ustanovení § 2994 občanského zákoníku zakládá aktivní legitimaci též jiné osobě nežli vlastníku či spoluvlastníku věci neoprávněně přenechané k užívání či požívání, vůči takovému uživateli či poživateli; zda takovou osobou může být též nájemce věci za situace, kdy v rámci trvání jím uzavřeného podnájemního vztahu byla

takto podnajatá věc podnájemcem neoprávněně přenechána k užívání třetí osobě. Dovolání tak bylo sice přípustné, avšak nebylo shledáno důvodným. Podle § 2991 občanského zákoníku, kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil (odstavec 1). Bezdůvodně se obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám (odstavec 2). Podle § 2994 občanského zákoníku, dal-li někdo neoprávněně věc k užívání nebo požívání jinému, aniž ten byl v dobré víře, má vlastník nebo spoluvlastník věci vůči uživateli nebo poživateli právo na náhradu. Jednou ze skutkových podstat bezdůvodného obohacení dle § 2991 odst. 2 o. z. je i stav, kdy je cizí nemovitá věc užívána subjektem odlišným od jeho vlastníka bez nájemní smlouvy či jiného obdobného titulu. Prospěch v takové situaci vzniká tomu, kdo uživatelská oprávnění realizuje, aniž by za to čehokoliv hradil, a jehož majetkový stav se tudíž nezmenšil, ačkoli by se tak za obvyklých okolností stalo. Jde o skutkovou podstatu bezdůvodného obohacení dle § 2991 odst. 2 o. z. v podobě protiprávního užití cizí hodnoty. Vlastník (spoluvlastník) věci v takovém případě může požadovat vydání bezdůvodného obohacení také po třetí osobě, nebyla-li v dobré víře. Ustanovení § 2994 občanského zákoníku (se zřetelem na jeho smysl a jím sledovaný účel) nutno vztáhnout jak na případy, v nichž oprávnění nakládat s cizí věcí disponentovi již v době přenechání nesvědčilo, tak i na situace, v nichž právo přenechat věc jinému disponent v době nakládání měl, avšak toto právo posléze zaniklo, přičemž disponentem založený titul, na základě něhož faktický uživatel s věcí hospodařil, současně pozbyl účinků (typicky skončení podnájemního vztahu při zániku nájmu). Podstatné je, že se užívání věci faktickým uživatelem odvíjí od souhlasu disponenta; je-li uživatel v dobré víře ohledně trvajících existencí dispozičního práva na straně subjektu, jenž mu dal věc do užívání, nemá vlastník věci vůči uživateli právo na náhradu. V této konkrétní věci však jde o (tvrzenou) pohledávku na vydání bezdůvodného obohacení, ze skutkové podstaty dle § 2991 odst. 2 občanského zákoníku v podobě protiprávního užití cizí hodnoty, uplatněnou vůči jejímu faktickému uživateli, ježmuž byla věc (odlišným) disponentem

předána, nikoliv ze strany vlastníka věci, ale jejího nájemce, za období, v němž nájemní poměr mezi vlastníkem a tímto nájemcem trval a kdy disponentem byl podnájemce (za trvání podnájemního vztahu). Jinými slovy, jedná se o otázku aktivní (věcné) legitimace takového nájemce v popsané situaci. Ustanovení § 2994 občanského zákoníku rozšiřuje ochranu vlastníka (či spoluvlastníka) věci, s níž bylo neoprávněně disponováno, proti jejímu uživateli, který při nedostatku dobré víry rovněž (vedle neoprávněného disponenta) odpovídá za vzniklé bezdůvodného obohacení. Takové rozšíření ochrany dle § 2994 občanského zákoníku však ve výše popsané situaci trvajících podnájem na nájemce věci nedopadá. Nájemce věci je zde (na základě trvajících nájemního poměru s vlastníkem) oprávněn věc (dočasně) užívat; toto své užívací právo „realizuje“ tímto způsobem, že je – na základě podnájemní smlouvy – přenechá (zřídí) podnájemci (za stanovené podnájemné); pronajímateli přitom za jednání této osoby odpovídá stejně, jako kdyby věc užíval sám. Proto nájemci § 2994 občanského zákoníku právo na vydání bezdůvodného obohacení vůči takovému neoprávněnému uživateli nezakládá. To odpovídá tomu, že primární je zde postavení (ochrana) pronajímatele, v souladu s primárním charakterem nájemního vztahu a akcesorickou povahou vztahu podnájemního jako vztahu závislého na nájemním (hlavním) vztahu (co do svého vzniku, obsahu i trvání). Vlastník je přitom osobou, jež může v mezích právního řádu se svým vlastnictvím nakládat libovolně, oproti tomu nájemce věci z jednotlivých složek vlastnického práva (věcného práva) „realizuje“ (je na základě nájmu oprávněn vykonávat) toliko jeho složku užívací; k věci má „pouze“ právo obligační. Užívání (exploatace) věci třetí osobou na základě přenechání tohoto užívání neoprávněným disponentem je tak činěno „především“ na úkor vlastníka věci, neboť je to jeho věc, jež takto je neoprávněně užívána.

Související judikatura: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 2. 2020, sp. zn. 26 Cdo 837/2019, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2018, sp. zn. 28 Cdo 1028/2018, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2023, sp. zn. 28 Cdo 1687/2023; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2021, sp. zn. 28 Cdo 1519/2021.

Relevantní ustanovení: Ust. § 2994 občanského zákoníku.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 285/2025

Datum rozhodnutí: 11. března 2025

Závěr: *Pro vydání (konstitutivního) rozhodnutí soudu o zřízení práva stavby je nezbytné zákonné zmocnění (§ 1243 odst. 1 o. z.).*

Obsah: Žalobkyně se domáhala vydání (konstitutivního) rozhodnutí soudu, kterým by dle § 1243 odst. 1 občanského zákoníku bylo za náhradu zřízeno právo stavby ve prospěch žalobkyně a každého vlastníka stavby domu na konkretizovaném pozemku. Soud prvního stupně žalobu zamítl a odvolací soud rozsudek potvrdil. Skutkový stav byl založen na tom, že žalovaný se stal na základě exekutorské dražby vlastníkem dotčeného pozemku, žalobkyně se na základě jiné exekutorské dražby stala vlastníkem rozestavěného domu na témže pozemku. Oba soudy dovodily, že pro tento případ chybí zákonné zmocnění. Oprávněnost stavby zřízené na cizím pozemku před 1. 1. 2014 se bude posuzovat podle dosavadní právní úpravy, tj. zejména podle § 135c zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013. Podle pravidel obsažených v dosavadní právní úpravě pak bude řešen i vztah vlastníka rozestavěné stavby domu (žalobkyně) a vlastníka pozemku (žalovaného). Argumentaci žalobkyně ohledně toho, že byla ponechána v právním vakuu (zbylo jí údajně pouhé holé vlastnictví rozestavěné stavby), soudy odmítly. V podaném dovolání vznesla žalobkyně otázku dosud neřešenou judikaturou Nejvyššího soudu, totiž otázku zřízení práva stavby soudem v situaci, kdy vlastník vydražil vlastnické právo ke stavbě, jež se nachází na cizím pozemku. Dovolání žalobkyně bylo shledáno jako přípustné pro řešení otázky, zda ve smyslu ustanovení § 1243 odst. 1 občanského zákoníku může být pravomocným konstitutivním rozhodnutím soudu zřízeno právo stavby i v případech, kdy to zákon výslovně nestanoví. Důvodné však dovolání nebylo. Podle článku 2 odst. 2 Listiny státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Podle článku 11 odst. 4 Listiny vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu. Podle § 1240 odst. 1 občanského zákoníku pozemek může být zatížen věcným právem jiné osoby (stavebníka) mít na povrchu nebo pod povrchem pozemku stavbu. Nezáleží na tom, zda se jedná o stavbu již zřízenou či dosud nezřízenou. Podle § 1242 občanského zákoníku právo

stavby je věc nemovitá. Stavba vyhovující právu stavby je jeho součástí, ale také podléhá ustanovením o nemovitých věcech. Právo stavby se nabývá smlouvou, vydržením, anebo, stanoví-li tak zákon, rozhodnutím orgánu veřejné moci (§ 1243 odst. 1 občanského zákoníku). Právo stavby zřízené smlouvou vzniká zápisem do veřejného seznamu. Zápisu do veřejného seznamu podléhá i právo stavby vzniklé rozhodnutím orgánu veřejné moci (§ 1243 odst. 2 občanského zákoníku). 24. Soudy jako orgány veřejné moci mohou uplatňovat státní moc jen v případech, mezích a způsoby, které stanoví zákon, jak jednoznačně vyplývá z článku 2 odst. 3 Ústavy a článku 2 odst. 2 Listiny. Ve státoprávní vědě se tato zásada označuje jako enumerativnost veřejnoprávních pretenzí a vztahuje se obecně k výkonu jakékoli veřejné moci. Výkon mocenských kompetencí státu je v ústavním zřízení České republiky podřízen režimu shora uvedených článků, podle nichž lze státní moc uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon. Orgány veřejné moci tak nemohou bez jasného zákonného zmocnění vykonávat svou pravomoc, kterou navíc zasahují do ústavně chráněných práv a svobod tím, že by bez jasného zákonného zmocnění zasáhly do právní jistoty adresátů nějakého soudního rozhodnutí, kterou jim dává právní moc takového rozhodnutí. Označené články Ústavy a Listiny jsou současně projevem zásady zákonitosti (legality), jež představuje základní limit pro veřejnou moc uplatňovanou vůči jednotlivcům. Základní podmínka pro výkon státní moci, tj. že ji lze uplatňovat jen v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví, je komplexně v článku 4 odst. 1 Listiny dále doplněna o formulaci „a jen při zachování základních práv a svobod“. Tím je formální podmínka spočívající ve výhradě zákona svázána i s podmínkou materiální, tj. že určité opatření či postup stanovený zákonem nevystoupí mimo meze základních práv a svobod garantovaných Listinou. Možnost omezení vlastnického práva, u něž se zdůrazňuje zákonný podklad, poskytnutí náhrady a podmínka veřejného zájmu deklaruje článek 11 odst. 4 Listiny. V soukromém právu je pak toto omezení spojeno zejména s existencí institutu věcných práv k věci cizí, mezi něž občanský zákoník řadí právo stavby, věcná břemena, zástavní právo a zadržovací právo (§ 1240 až 1399 občanského zákoníku). Dosavadní rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, reflektující věcná práva k věci cizí v právní úpravě občanského zákoníku účinné do

31. 12. 2013, se soustředila na problematiku vzniku věcných břemen v režimu ustanovení § 151o „starého“ občanského zákoníku. Rozhodnutí o zřízení věcného břemene je rozhodnutím konstitutivním, které zasahuje do hmotněprávní sféry účastníků tak, že zakládá, mění nebo ruší subjektivní práva a povinnosti. K takovému zásahu je třeba výslovného ustanovení zákona, který výjimečně dovoluje soudu z podnětu žalobce zasáhnout do soukromých práv a povinností. Takto ovšem nelze zasahovat do práv účastníků podle přiměřeného použití zákona; v případě vlastnického práva by takový postup byl v rozporu i s čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod. V jiných případech, než které jsou upraveny v zákoně, nemůže soud svým rozsudkem zřídit věcné břemeno, a to ani tehdy, kdyby se z okolností případu jevílo zřízení věcného břemene nutným východiskem k jeho řešení. Rozhodnutí o zřízení věcného břemene tedy nelze vydat na základě analogické aplikace zákona.

Související judikatura: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2007, sp. zn. 22 Cdo 746/2007, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 6. 2017, sp. zn. 22 Cdo 828/2017; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2006, sp. zn. 22 Cdo 805/2005; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2013, sp. zn. 22 Cdo 992/2011; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1438/2004.

Relevantní ustanovení: Ust. § 1243 odst. 1 občanského zákoníku.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Cdo 642/2024

Datum rozhodnutí: 26. února 2025

Závěr: *Aplikace korektivu dobrých mravů je především předmětem volné úvahy soudů, přičemž je vždy nezbytné vycházet z individuálních okolností každého jednotlivého případu, které jsou založeny na skutkových zjištěních.*

Obsah: Spor byl veden o odměnu advokáta za právní služby. Žalovaný zmocnil žalobkyni k jednáním ve věci přeměny společnosti s ručením omezeným. Žalobkyně za své úkony vyúčtovala odměnu přesahující půl milionu korun účtovanou podle advokátního tarifu, neb smluvní odměna sjednána nebyla. Oba nižší soudy žalobě vyhověly. Odvolací soud dovodil, že lze-li hodnotu věci vyjádřit v penězích, výše mimosmluvní odměny podle advokátního tarifu se stanoví podle tarifní hodnoty odpovídající ceně žalobou dotčené

věci, tj. podle jeho ustanovení § 8 odst. 1, nikoli podle § 9 odst. 4, což prosazoval žalovaný, přičemž relevantní pro závěr o hodnotě věci je cena obvyklá. Odvolací soud tak při stanovení výše odměny za provedený úkon právní služby převzetí a příprava zastoupení ve věci přeměny společnosti vycházel z tarifní hodnoty ve výši 941 000 000 Kč; hodnota jednoho úkonu tak přesáhla 300 000 Kč a odměna byla účtována správně. Postup žalobkyně odvolací soud neshledal v rozporu s etickým kodexem advokátů, jak namítal žalovaný, neboť odměna v požadované výši za provedený úkon právní služby žalobkyni náleží a její výše byla stanovena správně; měl-li žalovaný pochybnosti o výši odměny za sporný úkon, nic mu nebránilo jednat v tomto směru s žalobkyní a plnou moc jí případně neudělit. V podaném dovolání žalovaný namítal, že rozsudek odvolacího soudu stojí na řešení otázek hmotného práva dosud neřešených Nejvyšším soudem. Šlo jednak o otázku, zda odměna náleží advokátovi za úkon od samého počátku neplatný (přeměňovaná společnost byla trestně stíhána), o čemž musela žalobkyně vědět, a dále pak otázku, zda je v rozporu s dobrými mravy účtovat klientovi odměnu nepřiměřeně vysokou s ohledem na složitost poskytnuté právní služby, a to zejména v případě, že klient nebyl o potenciální výši mimosmluvní odměny advokátem předem vyrozuměn. A to tím spíše, že žalovaný byl v pozici spotřebitele. Dále pak žalovaný namítal, že tarifní hodnota nemůže být opřena o výnosovou metodu (která sloužila k ocenění přeměňované společnosti), nýbrž o její cenu obvyklou, která však nikdy nebyla zjištěna. Konečně pak, zda je možno vycházet z hodnoty přeměňované společnosti, je-li odměna účtována fyzické osobě. Nejvyšší soud shledal dovolání přípustným a důvodným ve vztahu k otázce (dovolací námitce), že soudy obou stupňů nedostatečně reagovaly na jeho tvrzení, že je v rozporu s dobrými mravy, a zejména pak s etickým kodexem a etikou advokáta, účtovat klientovi, který je spotřebitelem, mimosmluvní odměnu v případě, že klient nebyl o potenciální odměně předem vyrozuměn. Žalovaný v řízení opakovaně namítal, že jej žalobkyně neinformovala o postupu při poskytování právních služeb a o výši odměny, kterou bude za jejich poskytnutí požadovat, a že výše vyúčtované odměny je nepřiměřeně vysoká, což je v rozporu s dobrými mravy, s etickým kodexem a s etikou advokáta. K této námitce odvolací soud konstatoval, že úkon právní služby, k němuž žalovaný žalobkyni zmocnil,

byl proveden, a žalobkyni proto za jeho provedení přísluší odměna; měl-li žalovaný pochybnosti o tom, jakou odměnu bude žalobkyně požadovat, nic mu nebránilo, aby před udělením plné moci v tomto smyslu s žalobkyní jednal, a měl možnost případně plnou moc žalobkyni neudělit. Postup žalobkyně nelze podle odvolacího soudu považovat za rozporný s etickým kodexem advokátů, neboť „je nepochybné, že odměna v požadované výši za provedení úkon právní služby pro žalovaného náleží a její výše byla stanovena správně“. Odvolací soud především přehlédl, že žalovaný svou obranu proti žalobkyni požadované odměně za právní zastupování založil na tom, že o výši odměny, která mu bude účtována, předem informován nebyl, a nikoliv na tom, že o její výši „měl pochybnosti“, což implikuje zcela odlišný závěr, že o výši odměny informován byl. Právní posouzení uvedené otázky je navíc v rozporu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu i Nejvyššího soudu, podle níž je aplikace korektivu dobrých mravů především předmětem volné úvahy soudů, přičemž je vždy nezbytné vycházet z individuálních okolností každého jednotlivého případu, které jsou založeny na skutkových zjištěních. V nyní posuzované věci dovolací soud považuje za relevantní zejména to, že žalobce jako advokát měl povinnost postupovat transparentně a v zájmu svého klienta (žalovaného), a tedy mu měl předem poskytnout úplnou a jasnou informaci o ceně poskytované právní služby; nelze přehlédnout, že žalovanému náleželo ve vztahu k žalobkyni (profesionálovi) postavení slabší smluvní strany (laika); odvolací soud se uvedeným požadavkem nezabýval vůbec. Nereflektoval ani to, že žalovaný se v rámci své obrany dovolával toho, že závazkový vztah mezi účastníky je vztahem spotřebitelským. Stejně tak se měl odvolací soud vypořádat s námitkou, že pokud by byl žalovaný řádně poučen o odměně žalobkyně, nikdy by na právní zastupování za daných podmínek nepřistoupil.

Související judikatura: Nález Ústavního soudu ze dne 10. 1. 2023, sp. zn. III. ÚS 1190/22.

Relevantní ustanovení: Ust. § 1810 až 1819 občanského zákoníku.

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 2691/24

Datum rozhodnutí: 12. března 2025

Závěr: V zákonné úpravě výživného mezi manžely a v zákonné zásadě rovných práv a povinností v manželství se zrcadlí obecnější ústavní princip rovnosti mezi mužem a ženou, který civilní soudy musí důsledně ctít. Rozhodování o výživném mezi manžely vyžaduje komplexní posouzení, porovnání a vyhodnocení hmotné a kulturní úrovně obou manželů, která má být zásadně stejná. Pokud civilní soudy této povinnosti nedostojí, poruší tím právo na rovnost manželů v manželství.

Obsah: Spor mezi dnes již bývalými manžely byl veden o výživné pro manželku. Manžel měl majetek v čisté hodnotě stovek milionů korun; v důsledku toho vedl vysoce nadstandardní život. Po faktickém rozchodu manželů se hmotná a kulturní úroveň manželky (stěžovatelky) významně snížila. Před obecnými soudy žádala manželka výživné v částce přes 800 000 Kč měsíčně. Soud prvního stupně uložil manželovi zaplatit celkem 10,5 milionu korun za dobu, za kterou manželka výživné žádala, až do rozvodu manželství. Okresní soud dovodil, že situace manželů nebyla jednoduchá, a to nejen v rovině osobní, nýbrž také v rovině finanční. Působení či majetkové účasti v obchodních společnostech manžela se proměňovaly. Jejich syn trpěl vážnou nemocí, která vyžadovala mimořádnou péči a léčbu. Během manželství onemocněla závažnou nemocí též stěžovatelka. Neshody manželů vyvrcholily v roce 2015 a od přelomu roku 2015 a 2016 již spolu nežijí. Během jejich společného rodinného života byla role manželů rozdělena: stěžovatelka se starala o děti a domácnost, manžel finančně zajišťoval životní úroveň rodiny. Po faktické odluce stěžovatelka nezůstala zcela bez finančních prostředků. Vlastnila několik nemovitostí, měla měsíční příjem ve výši 50 tis. Kč a manžel hradil k jejím rukám výživné na jejich společné děti. Společné jmění manželů v nynější věci fakticky nevzniklo, neboť se manželé dohodli na jeho podstatném zúžení (jmění do hodnoty 5 tis. Kč). Proto nebylo nutné zjistit přesnou hodnotu majetku manžela. Podnikatelská činnost manžela jen dokresluje, jaký čistý příjem mohl mít. Tento závěr ovšem nebrání tomu, aby si okresní soud vytvořil představu o hmotné úrovni

manžela a porovnal ji s hmotnou úrovní stěžovatelky. Odvolací soud k odvolání manžela žalobu zcela zamítl. Stěžovatelka si během faktického soužití s manželem mohla dovolit vést nákladný život. Dostávala nebo si kupovala luxusní oblečení, šperky, kosmetiku, to vše v řádech až jednotek miliónů Kč. Dále navštěvovala prémiové restaurace, jezdila na přepychové dovolené či měla VIP zdravotní program. Měsíční výdaje na živobytí byly rovněž vysoké, dosahovaly až statisíců Kč (např. měsíční výdaje na jídlo činily až 150 tis. Kč či na kulturní a společenské akce 100 tis. Kč). Jakmile spolu manželé nežili a manžel stěžovatelce neposkytoval žádné peníze, stěžovatelka nemohla chodit na společenské akce, setkávat se s bohatými lidmi, nejezdila na dovolenou tak často jako předtím a ani si nemohla dovolit luxusní nákupy. Musela výrazně omezit dosavadní výdaje, neměla auto, starala se o celou domácnost a vážně nemocného syna a zčásti platila dovolené. Stručně řečeno, stěžovatelka musela sama financovat vše, co bylo nezbytné pro udržení chodu domácnosti, a přímo se na něm podílet. Krajský soud dále zdůraznil, že účelem § 697 občanského zákoníku není, aby ten či onen manžel bezpracně získal prostředky, které by si mohl získat vlastním přičiněním. Krajský soud připustil, že v některých případech může výživné mezi manžely plnit dorovnávací funkci, ovšem za podmínky, že i přes veškerou snahu oprávněného manžela je hmotná a kulturní úroveň obou manželů výrazně odlišná. Stěžovatelčina situace však její žalobní nárok neodůvodňuje. Stěžovatelka má podíl či je jednatelkou tří fungujících obchodních společností a vlastní mnoho nemovitostí. Není pravda, že se musela starat o nemocného syna jen sama, protože syn byl ve střídavé péči. Výživné mezi manžely neslouží k zachování luxusního života ani společenského postavení. Krajský soud odmítl stěžovatelčin ekonomický náhled na výživné mezi manžely (tj. ztrátu luxusního zboží a společenské prestiže). Byť se manžel dále nepodílel na stěžovatelčině životě, nezůstala stěžovatelka zcela bez prostředků. I když tvrdila, že veškerá péče o děti a udržení chodu domácnosti připadla na ni, měla dost peněz, podnikala či pracovala. I během faktické odluky jí manžel částečně přispíval na dovolené či poskytoval osobní automobil. Nezanedbával ani výživu společných dětí, které nadstandardně zabezpečil. Že se stěžovatelka musela sama starat o dům, je bez významu. Dům byl v jejím výlučném vlastnictví. K argumentu stěžovatelky, že manželovi věnovala „nejlepší léta“

svého života, krajský soud uvedl, že výživné mezi manžely nemá odškodňovací funkci. V podané ústavní stížnosti manželka namítala zjevné porušení práva na rovnost manželů dle článku 5 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Ústavní soud stížnosti vyhověl. Ústavní pořádek chrání rovnost mezi ženou a mužem (čl. 3 odst. 1 Listiny). Rovnost mužů a žen se důsledně prosazuje též v rodině, která sama je ústavně chráněnou hodnotou (čl. 32 odst. 1 Listiny). Rovnost mezi manžely zdůrazňuje čl. 5 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, podle něhož při uzavírání manželství, za jeho trvání a při rozvodu mají manželé rovná práva a povinnosti občanskoprávní povahy mezi sebou a ve vztazích ke svým dětem. Manželé mají rovné povinnosti a rovná práva (§ 687 odst. 1 občanského zákoníku). Mají též vzájemnou vyživovací povinnost v rozsahu, který oběma zajišťuje zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň (§ 697 odst. 1). Právě v zákonných požadavcích rovných povinností a rovných práv, respektive práva na zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň, se zrcadlí ústavní princip rovnosti mezi ženou a mužem (čl. 3 odst. 1 Listiny), respektive ústavní princip rovnosti mezi manžely (čl. 5 Protokolu č. 7 k Úmluvě). Princip rovnosti mužů a žen se prolíná celou právní úpravou manželství, která princip rovnosti důsledně následuje a rozvíjí. To má přirozeně význam též při rozhodování o výživném mezi manžely. Pokud civilní soudy rozhodují o nároku oprávněného manžela či manželky na výživné, musí být z jejich rozhodnutí zřejmé, že ctily princip rovnosti mezi manžely. Civilní soudy se musí vyvarovat situace, kdy jejich rozhodnutí vytvoří stav nerovnosti tím, že svévolně odeprou oprávněnému manželovi či manželce možnost mít zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň jako druhý manžel. Občanský zákoník předpokládá, že se oba manželé budou současně podílet na zajištění vlastních potřeb a jejich společného života. Schopnost zajišťovat své potřeby se nicméně může mezi manžely lišit, rozdíly mohou pramenit například z jejich příjmových schopností či majetkových poměrů. Smyslem a účelem výživného mezi manžely je tento rozdíl odstranit, resp. jej zmírnit tak, aby hmotná a kulturní úroveň manželů byla zásadně stejná. Proto mají manželé vůči sobě navzájem vyživovací povinnost. Výživné mezi manžely tak nastupuje již v situaci, kdy jeden manžel je sice schopen uspokojovat své potřeby, avšak v nižší míře než druhý manžel. Není nutné,

aby jeden manžel byl odkázán na manžela druhého. Rozhodování o výživném mezi manžely je komplexním úkolem. Aby civilní soudy učinily správný závěr o zásadě stejné hmotné a kulturní úrovni, musí zohlednit celou řadu okolností. Jejich pozornost se nemůže upínat jen na výši příjmů obou manželů. Soudy musí zohlednit též jejich osobní, rodinné a majetkové poměry a jejich konkrétní potřeby, které plynou z povahy práce, způsobu života, zdravotního stavu a jiných závažných okolností. Vedle toho musí přihlídnout k tomu, který z manželů pečuje o společnou rodinnou domácnost a děti. Vše musí civilní soudy posuzovat v souhrnu a v jejich vzájemné souvislosti. A samozřejmě i zde platí obecný korektiv v podobě ochrany dobrých mravů. Byť krajský soud svůj rozsudek podpořil vícero argumenty, fakticky vycházel z argumentu jediného: stěžovatelka nebyla v rozhodném období (2017 až 2020) finančně odkázána na manžela, a proto její žalobní nárok není po právu (srov. např. bod 16 napadeného rozsudku, podle něhož stěžovatelka „není a nebyla odkázána na finanční zajištění žalovaným“). Tento argument je však nesprávný a tato nesprávnost již přesahuje práh ústavnosti. Krajský soud si do zákona doplnil hledisko, které se přiči smyslu a účelu výživného mezi manžely, tj. odkázanost či závislost oprávněného manžela na manželovi povinném. Takovéto kritérium občanský zákoník nezná. Podstatné je, že stěžovatelka i přes veškerou snahu nemohla dosáhnout hmotné a kulturní úrovně manžela. Jinak řečeno, stěžovatelka sice byla schopna si zabezpečit své potřeby, ovšem v nesrovnatelně nižší míře než její manžel. To, že měla dostatek vlastních

finančních prostředků a jiných majetkových hodnot (např. podíly v obchodních společnostech či nemovité věci), bylo jen jedním z mnoha hledisek při rozhodování o rozsahu výživného. Krajský soud při přezkumu rozsudku okresního soudu upnul svou pozornost jen na majetkovou situaci stěžovatelky (z pohledu jeho neústavního názoru však logicky, neboť se zaměřil hlavně na to, zda je stěžovatelka na manžela odkázaná či na něm závislá) a na tom založil svůj zamítavý výrok. Stěžovatelčiny odůvodněné potřeby v rozhodném období krajský soud redukoval jen na výhody plynoucí z dřívějšího nadstandardního života, byť jinak obsáhle shrnul její účastnickou výpověď. Krajský soud tedy nedostal ústavní povinnosti odůvodnit své rozhodnutí. Odůvodnění rozsudku postrádá bližší úvahy o hmotné a kulturní úrovni obou manželů, proto je napadený rozsudek nepřezkoumatelný pro nedostatek důvodů. Soud zkratkovitě odmítl požadavky stěžovatelky jako požadavky na „život v luxusu“, vůbec ale nevzal v potaz požadavek občanského zákoníku na „zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň“ obou manželů. Důsledkem podobného odůvodnění bude pravidelně znevýhodnění žen, neboť právě ženy jsou typicky (být nikoli vždy) v manželském svazku majetkově slabší a pečují o děti.

Související judikatura: Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2019 sp. zn. III. ÚS 2097/19.

Relevantní ustanovení: Ust. § 697 občanského zákoníku; článek 5 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

Zpracoval: Jan Tryzna